

prieš kieta priebalsį¹⁸, literatūros sąrašė (d. 1, p. 78) nenurodyti. Kruopštūs pastarųjų metų statistiniai tyrimai verifikuoja būtent šią hipotezę¹⁹.

Nors vadovėlio korektūra buvo labai sudėtinga, neištaisytų klaidų palikta palyginti nedaug. Svarbesnes iš jų, dėl kurių gali kilti neaiškumų, suminėsime. Pirmoji dalis: § 102, 4 eil. iš apačios *Zietla* (= *Zietela*); p. 123, 10 eil. iš viršaus pabaigoje praleistas priebalsis *gh*; p. 167, 19 eil. iš apačios *Danielius* (= *Danielius*); p. 255, 7 eil. iš apačios vietoj *tautosilabinį i* turi būti *tautosilabinį n*. Antroji dalis: p. 76, § 251 (= § 521); p. 89, 6 eil. iš viršaus lie. *aū-n-u, áu-ti* (= *au-n-ù, aū-ti*); p. 131 3 eil. iš apačios *Drevėniškių* (= *Dievėniškių*). Matyt, korektūros klaidomis reiktų laikyti ir tokį kirčiavimą: *bėrti, varstýti* (d. 1, p. 91, 5–6 eil. iš apačios), *gėrklinių* (d. 1, p. 140, 1 eil. iš viršaus), *žirėgas* (d. 1, p. 120, 15 eil. iš viršaus), *jungtukinių* (d. 2, p. 213, 14 eil. iš apačios). Turėtų būti: *beřti, vārstyti, gerklinių, žirėgas, jungtūkinių*.

Baigdami dar kartą norėtume pabrėžti, kad Z. Zinkevičiaus knyga yra ne tik metodiškai nepriekaištingai parašytas aukštosios mokyklos vadovėlis (vienas geriausių kalbinėms disciplinoms studijuoti), bet ir svarus baltų kalbotyros veikalas, kuriame pirmą kartą išsamiai išdėstyta lietuvių kalbos garsų ir formų raida. V. Ambrazo žodžiais tariant,

¹⁸ Brugmann K., Delbrück B. Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen. — Strassburg, 1897, Bd I¹, p. 191; Hjelmslev L. Etudes baltiques. — Copenhagen, 1932, p. 100–102.

¹⁹ Ульчинскайте Д. Дистрибуция и условия восточнобалтийской монофтонгизации *ei ≥ *ē (> ie). — В кн.: Актуальные проблемы развития научных исследований молодых ученых и специалистов ВГУ: Материалы респ. конференции. Вильнюс, 1980, с. 177–179.

tai tikras „kalbos garsų ir formų istorijos žinynas“²⁰. Visi, kas studijuos ar tirs kokią nors lietuvių kalbos istorinės gramatikos problemą, pirmiausia į rankas paims šį žinyną. Dabar sunku net įsivaizduoti, kaip iki šiol be tokio veikalo išsiversdavome.

B. Stundžia, R. Venckutė

Universitas Lingvarum Litvaniae,
V.: Mokslas, 1981, 120 p.

Labai džiugu, kad pastaruoju dešimtmečiu mūsų respublikoje gerokai suintensyvėjo senųjų lietuviškų raštų skelbimas, taip reikalingas tolydžio vis besiplečiantiems lituanistinams tyrinėjimams. Be naujųjų fotografuotinių M. Mažvydo katekizmo ir K. Širvydo žodyno leidimų¹, neseniai pasirodė gražiai tokiu pat būdu „Mokslo“ išleista ir anoniminė 1737 m. lietuvių kalbos gramatika „Universitetas Lingvarum Litvaniae“. Tai jau ketvirtas šios gramatikos leidimas, parengtas klasikinės filologijos specialisto Kazimiero Eigmino.

Naująjį leidimą sudaro: platus parengėjo istoriografinis-filologinis įvadas (p. 7–53), natūralaus dydžio gramatikos fotografuotinis tekstas (puslapiai nenumeruoti), jos vertimas į lietuvių kalbą (p. 61–110). „Paaiškinimai“ (p. 111–117) ir turinys. Leidime nėra pratarmės, kurioje būtų painformuota apie jo paskirtį, pobūdį, sudarymo principus ir kitus jau iš pat pradžios skaitytojui žinotinus dalykus. Tačiau tiek įvadas, tiek fotokopija rodo mokslinę naujojo leidimo paskirtį: juo, matyt, norėta pateikti kuo autentiškesnį „Universito“ tekstą ir apibendrinti ligšiolinius jo tyrinėjimo rezultatus.

²⁰ Žr. Literatūra ir menas, 1981, vasario 7.

¹ Martynas Mažvydas. Pirmoji lietuviška knyga. — V.: Vaga, 1974; Konstantinas Širvydas. Pirmasis lietuvių kalbos žodynas. — V.: Mokslas, 1979.

Įvade, susidedančiame iš septynių savarankiškų skyrelių, pirmiausia apžvelgiamos visos žinomos (spausdintos ir rankraštinės) lietuvių kalbos gramatikos, parašytos ligi 1737 m., o paskui keliamos ir svarstomos „Universito“ autoriaus, teorinių pagrindų, šaltinių, tarmės problemos. Be to, čia detaliai nagrinėjama šios gramatikos rašyba, kirtis ir priegaidė, apibūdinami ankstesnieji jos leidimai, išryškinama jos teorinė ir praktinė reikšmė.

Sunkiausia problema, su kuria susidūrė K. Eigminas, daugelį metų tyrinėjantis 1737 m. gramatiką², – tai jos autorystė. Dėl to, kas galėjęs parašyti šią gramatiką, kaip žinoma, būta įvairių hipotezių. Vieni (A. Krauzė, V. Biržiška) spėjo, kad jos autoriumi galėjęs būti Jonas Jaknavičius (1598–1668), kiti (J. Šliūpas) – kad Konstantinas Sirvydas (1579?–1631), tretii (L. Gineitis, kuri laiką ir V. Žulys) – kad Jurgis Špungianskis (1692–1733)³. K. Eigminas naujojo leidimo įvade tenkinasi tikrai kritine tų įvairių nuomonių interpretacija ir nepateikia jokių naujų duomenų ar samprotavimų dėl „Universito“ autorystės. Ateityje narpliojant šią problemą, turbūt tikslinga būtų nuodugniau susipažinti iš archyvinių šaltinių su XVII a. pabaigoje – XVIII a. pradžioje Vilniaus akademijoje dėščiusių žmonių biografijomis ir jų mokslin-

² Žr. Eigminas K. Anoniminės 1737 m. lietuvių kalbos gramatikos „Universitas lingvarum Litvaniae“ tarmės klausimu. – Lietuvos TSR MA darbai. A serija, 1960, t. 1, p. 163–173; Anoniminė 1737 m. lietuvių kalbos gramatika „Universitas lingvarum Litvaniae“. – Mūsų kalba, 1975, Nr. 3, p. 13–17; Anoniminės 1737 m. gramatikos „Universitas lingvarum Litvaniae“ santykis su kitomis to meto gramatikomis. – Lietuvos TSR MA darbai. A serija, 1979.

³ V. Žulys jau 1979 m. paneigė šį spėjimą, žr. Baltistica, 1979, t. 15(1), p. 9 (10 išnaša).

ne veikla. Tada gal rastusi faktų ir patikimesnėms hipotezėms iškelti.

Kita sunki problema, pareikalavusi iš naujojo leidimo parengėjo daug laiko ir pastangų, – tai „Universito“ prototipo arba, tiksliau sakant, jos santykio su ankstesnėmis kitų kalbų gramatikomis nustatymas. K. Eigminas savo įvade sakosi išstudijavęs apie 150–XVI–XVIII a. lotynų, lenkų ir kitų kalbų gramatikų ir neradęs nė vienos, kurią būtų galima laikyti 1737 m. gramatikos prototipu⁴. Todėl jis ir daro išvadą, kad „Universito“ autorius „kūrybiškai naudojosi daugeliu gramatikų ir stengėsi rasti optimalų variantą. Tačiau ne visur pajėgė išvengti kitų gramatikų įtakos: jam irgi reikėjo dirbtinai į lotynų kalbos gramatikų schemą sprauti lietuvių kalbos faktus“ (p. 23). Šitokia išvada, prie kurios prieita po kruopščios lyginamosios „Universito“ ir populiariesnių to meto kitų kalbų, ypač lotynų kalbos, gramatikų analizės⁵, apskritai imant, priimtina, nors sunku įsivaizduoti, kad „Universito“ autorius būtų turėjęs po ranka „daugelį gramatikų“, rašydamas savąją. Veikiausiai jis naudojosi tik tomis, kurias galėjo rasti tuometinėse Vilniaus bibliotekose ir kurios buvo vartojamos Vilniaus akademijoje kaip vadovėliai (jas turbūt ir reikėtų visų pirma nustatyti, toliau tyrinėjant sudėtingą „Universito“ santykį su nelietuvių kalbų gramatikomis).

Jau žymiai lengvesnė už minėtąsias buvo „Universito“ tarminio pagrindo problema. Ją sprendamas, K. Eigminas galėjo atsiremti tiek į kitų kalbininkų teiginius, tiek į savo paties tyrinėjimus. Ir iš tikrųjų įvado skyrelyje „Kalbos šaltiniai ir tarminis pamatas“ ne

⁴ Žr. Eigminas K. Dėl gramatikos autorystės. – Kn.: Universitas Lingvarum Litvaniae. V., 1981, p. 22 (toliau ULL).

⁵ Žr. Eigminas K. Anoniminės 1737 m. lietuvių kalbos gramatikos „Universitas lingvarum Litvaniae“ santykis su kitomis to meto gramatikomis. – Lietuvos TSR MA darbai. A serija, 1979, t. 1 (66).

vienu atveju pakartojama tai, kas buvo rašoma straipsnyje „Anoniminės 1737 m. lietuvių kalbos gramatikos „Universitas lingvarum Litvaniae“ tarmės klausimu“⁶. Nauja čia, kad K. Eigminas, lokalizuodamas „Universito“ autoriaus tarmę, laikosi jau baranauskinės (Z. Zinkevičiaus ir A. Girdenio patikslintos) lietuvių kalbos tarmių klasifikacijos, be to, nesitenkina, kaip anksčiau, vien tik šios gramatikos fonetinių ypatybių analize: ją dar papildo gramatikoje užfiksuotų tam tikrų žodžių paplitimo dabartinėse tarmėse nagrinėjimu (p. 34–38).

Nesileidžiant į platesnę diskusiją dėl tų naujovių tikslingumo, vis dėlto reikia pasakyti, kad jos nepadedą tiksliau lokalizuoti „Universito“ autoriaus tarmės. Priešingai, tradicinės tarmių klasifikacijos pakeitimas netradicine įneša terminologinės painiavos, o ne labai apdairiai atrinktų tam tikrų „Universito“ žodžių (tokių, kaip *gluoksnis*, *karvelis* ir kt.) dabartinės geografijos nustatymas, neatsižvelgiant į jų paplitimą XVIII a., taip pat nieko gera neduoda. Todėl ir nenuostabu, kad pagrindinė išvada dėl „Universito“ tarminio pagrindo (šiaip jau, rodos, niekam dabar nekeltanti abejonių), padaryta K. Eigmino prieš 20 metų, iš esmės tikrai terminologija skiriasi nuo tos, prie kurios prieita naujojo leidimo įvade, plg.: „... daugumas Universito fonetinių ypatybių siejasi su vidurio aukštaičių puntininkų tarme ir lokalizuotinos maždaug tame plote, kur maišosi vidurio aukštaičių ir rytų aukštaičių puntininkų tarmių ypatybės“⁷ ir „Taigi Universito tarmę fonetikos atžvilgiu belieka lokalizuoti maždaug tame plote, kur maišosi vakarų aukštaičių šiauliškių ir rytų aukštaičių pietinių panevėžiškių tarmių ypatybės“⁸.

⁶ Žr. 2 išnašą.

⁷ Eigminas K. Anoniminės 1737 m. lietuvių kalbos gramatikos ... tarmės klausimu, p. 171–172.

⁸ Eigminas K. ULL, p. 34.

Nemaža sunkesnių ar lengvesnių problemų esama ir „Universito“ rašyboje, o ypač prozodijoje. Nors šios gramatikos akcentologiją nuodugnai ištyrė jau J. Rozvadovskis⁹, tačiau anaipol ne viską ir jis galėjo išaiškinti, nes gramatikoje pasitaiko visokių kirčiavimo įvairovių. Pavyzdžiui, šalia reguliaresnių preteritinių lyčių *buwàw*, *dawiàw*, *miriàw*... joje randame ir *ėjaw*, *grįzaw*, *nlkaw*, *kàytaw*. K. Eigminas pastarąsias lytis su atitrauktiniu kirčiu linkęs laikyti korektūros klaidomis, o J. Rozvadovskis jose išvelgia tam tikro dėsningumo apraišką: tvirtagalio žodžio pradžios skiemuo turįs tendenciją atitraukti kirtį iš prigimtinio ilgo nekirčiuoto skiemens¹⁰. Šiuo atveju, rodos, labiau pagrįsta yra J. Rozvadovskio nuomonė, ir tos lytys traktuotinos kaip visuotinio kirčio atitraukimo atspindžiai: Sunku taip pat patikėti K. Eigminu, kad tokiose du kirčio ženklus turinčiose lytyse, kaip g. pl. *kàlbû*, esanti pažymėta prieškirčio skiemens priegaidė (p. 49): čia, kaip ir kitais panašiais atvejais (l. sg. *kàlbôy*, i. pl. *kàlbômis*, d. sg. *bràngiám*) veikiau yra pažymėtas šalutinis kirtis, pasitaikantis pažemaitės aukštaičių šnektose¹¹ (o gal ir gretiminės lytys su atitrauktiniu ir neatitrauktiniu kirčiu?).

Tai, kad naujojo leidimo įvade keliamą ir svarstoma daug įvairių su „Universitu“ susijusių problemų, daro tą įvadą ir visą leidimą įdomų ir turiningą. Tačiau mokslo atžvilgiu, be abejonės, vertingiausia leidimo dalis yra fotografuotinis gramatikos tekstas, kuriuo, kaip originalo ekvivalentu, galės ilgai naudotis tyrinėtojai. Tiesa, fototipinė reprodukcija paprastai taip pat nebūna absoliučiai adekvati originalui (spausdinant foto-

⁹ Rozwadowski J. Der litauische Akzent in der „Universitas linguarum Litvaniae“. – Indogermanische Forschungen. Strassburg, 1897, Bd 7, p. 233–270.

¹⁰ Ten pat, p. 248.

¹¹ Plg. Zinkevičius Z. Lietuvių dialektologija. – V., 1966, p. 38–39.

kopijas, kartais sumažėja ryškumas, o retu-
šuojuant – įsibrauna netikslumų), bet kol kas
tai bene autentiškiausias originalo atkūrimo
būdas.

Naujajame „Universito“ leidime foto-
kopijos išspausdintos tamsiai gelsvame popie-
riuje (turbūt norint, kad fotografuotinis tek-
stas lengviau atsiskirtų nuo visų kitų tekstų
ir estetiškiau atrodytų pati knyga). Tačiau
moksliniams leidiniams tokio popieriaus
parinkimas vargu ar yra tikslingas, nes tamses-
nė spalva kiek nublankina fotokopijų ryšku-
mą (iš dalies dėl to „Universito“ fotografuo-
tiniame tekste nelabai ryškios nosinės raidės,
o kai kur ir kirčio ženklai). Todėl ateityje,
šitokiu būdu leidžiant senuosius tekstus vien
tik mokslo reikalui, reikėtų vartoti baltą po-
pierių.

Nors naujajame leidime nenurodyta, iš
koko originalo ar originalų darytos fotoko-
pijos, bet susipažinusiame su mūsų republi-
koje esančiais dviem „Universito“ originalo
egzemplioriais (abu saugomi Vilniaus V. Kap-
suko universiteto bibliotekoje ir abu defek-
tiniai) greit paaiškėja, kad remtasi tais abiem
egzemplioriais, kurių šifras – *L_R 871* ir *L_R*
*1082*¹². Kurie puslapiai reprodukuoti iš pirmo-
jo, o kurie iš antrojo, naujajame leidime taip
pat nepasakyta. Tačiau iš jo fotokopijų paly-
ginimo su minėtais originalais matyti, kad
reprodukcijai buvo atrinkti iš abiejų egzemplio-
rių geriau išsilaikę, ryškesni puslapiai (už
tai tiek parengėjas, tiek fotografas nusipelno
pagyrimo). Naujojo leidimo formatas išlai-
kytas toks pat kaip originalo, nors ryškumo
dėlei jis galėjo būti kiek ir padidintas (juoba
kad originalas išspausdintas antikviniu pe-
titu ir kursyvu). Be to, kad būtų galima leng-
viau naudotis fotografuotiniu tekstu, reikėjo
sunumeruoti jo puslapius: to nepadarius,
neturi prasmės ir vertime pateikta paginaci-

¹² Lietuvos TSR bibliografijoje (V.,
1960, t. 1, p. 424) kažkodėl defektiniu laiko-
mas tik *L_R 1082*, nors nemažai defektų turį
ir *L_R 871*.

ja, nes pagal ją skaitytojas negalės greit susi-
rastti rūpimos originalo vietos.

Labai gerai, kad, be fotografuotinio ori-
ginalo teksto, naujajame leidime įdėtas ir to
teksto vertimas į lietuvių kalbą. Jis ne tik pa-
dės skaitytojams geriau suprasti gramatikos
turinį, bet ir palėngvins jos tyrinėtojams pers-
kaityti fotokopijoje pasitaikančias nelabai
ryškias teksto vietas, nes vertime paliktos
autentiškos (su nepakeista rašyba) lietuviško-
sios lytys.

Neginčytinas dalykas, kad pagrindinis
reikalavimas mokslinio pobūdžio tekstų ver-
timams yra tikslumas. Tačiau, antra vertus,
ne visur šio reikalavimo ir galima griežtai lai-
kytis, nes, verčiant viduramžiška lotynų kalba
rašytus tekstus, dažnai susiduriama su neįpras-
tomis, „neklasikinėmis“ reikšmėmis vartojama-
is žodžiais, ypač neįprastais terminais. Tai
rodo, pavyzdžiui, jau pats 1737 m. gramatikos
pavadinimas: „*Universitas lingvarum Litva-
niae*“. K. Eigmino jis išverstas visai tiksliai –
„*Lietuvos kalbų visuma*“, bet toks tikslus ver-
timas daug kam gali rodytis abejotinas: iš gra-
matikos įžanginio skyrelio aiškiai matyti, kad
jos autorius norėjęs aprašyti ne visas tuo metu
Lietuvoje vartojamas kalbas, o tiktai vieną,
„visoje Lietuvoje visuotinai priimtą“ tarmę ar-
ba, kitaip sakant, remiantis viena, universa-
liausia tarme, aprašyti lietuvių kalbos grama-
tinę sandarą. O tokia tarmė, kaip tai neginči-
jamai yra įrodęs ankstesniuose savo darbuose
ir pats vertėjas, buvo vidurio aukštaičių tarmė,
kuri turėjo senas (nuo M. Daukšos laikų) ra-
šytines tradicijas ir kuri nuo XVIII a. pradžios
ėmė visuotinai įsigalėti Lietuvos Didžiosios
Kunigaikštystės leidiniuose¹³. Todėl prasmės at-
žvilgiu bene būtų buvę geriau tą gramatikos
pavadinimą versti „*Lietuvos bendroji kalba*“
arba „*Lietuvos tarmių bendrybė*“, nors prakti-
nei vartosenai toks vertimo „pagerinimas“ ir

¹³ Žr. Palionis J. Lietuvių literatūrinės
kalbos istorija. – V., 1979, p. 36 ir ypač p.
112–116.

neturėtų didesnės reikšmės: lingvistinėje ir didaktinėje literatūroje įprasta tą anoniminę gramatiką trumpai vadinti „Universitu“.

Abejotinų vietų vertime galima rasti ir daugiau. Pavyzdžiui, gramatikos įžanginio skyrelio pirmajame sakinyje pavartotas būdvardis *exilis* verčiamas *menku* (Prefixus exili huic operae titulus, monstat... – Šio menko darbo antraštė rodo..., p. 61). Lotynų kalboje, kaip žinoma, *exilis* turi ir „menko“ ir „mažo“ reikšmes, bet ar čia „Universito“ autorius, kad ir jėzuitas būdamas, norėjo *menku* pavadinti savo darbą, tai dar klausimas (kitame identiškios prasmės kontekste – gramatikos gale, p. 110 – tas pats būdvardis verčiamas jau *mažu* (ponat finem exili huic operae – sudaro pabaigą šio mažo darbo). Arba vėl: to paties skyrelio sakinyje „Vocales a. e. i. u. si sequatur et cum eis jungatur n, proferuntur ut cancellatae passim“ verčiamas: „Jei po balsių a, e, i, u eitų n ir su jais būtų jungiamas, šie balsiai tariami kaip garsai per nosį“ (p. 61). Čia ypač abejotinas yra *cancellatae passim* vertimas, turintis esminės reikšmės ne tik sakinio prasmei, bet ir apskritai nosinių balsių problemai. Jeigu *cancellatus* reikštų „nosinis“, tada to junginio laisvesnis vertimas „kaip garsai per (= pro) nosį“ būtų suprantamas. Tačiau tokios reikšmės tas būdvardis (resp. dalyvis), kaip galima spręsti iš autoritetingų viduramžiškos lotynų kalbos žodynų¹⁴, neturėjo: be kitų, šiam atvejui visai netinkamų, bene artimiausia kalbamojo sakinio prasmei reikšmė yra „perbrauktas, panaikintas“. Todėl, turint galvoje dar tai, kad „Universito“ autorius šalia *lendu, kandu...* rašė ir *brėdu, kięcziu, szwęcziu...*, be to, kad tame sakinyje jis kalbėjo apie raides, o ne apie garsus, bene tiksliau būtų buvę tą sakinį versti: „Jei po balsių a, e, i, u eitų ir su jomis būtų jungiama n, tos balsės būtų tariamos visur kaip perbrauk-

¹⁴ Žr. Słownik łaciny średniowiecznej w Polsce. – Wrocław – Kraków – Warszawa, 1959–1967, t. 2, p. 93.

tosios“ (t. y. turinčios įkypą brūkšnelį ar vašelj)¹⁵.

Čia suminėtos ir kai kurios kitos vietos rodo, kad versti „Universitą“ nebuvo lengva net ir tokiam patyrusiam gramatikų vertėjui kaip K. Eigminas, kuris dar 1957 m. buvo išvertęs D. Kleino „Grammatica Litvanica“. Tačiau, labai nekaltinant vertėjo dėl tų iš tikrųjų sunkių vietų, reikia vis dėlto prikišti, kad vertime apstoka visokių kalbos ir stiliaus nesklaidumų, terminologijos nevienodumų. Ypač krinta į akis moksliniam stiliui neįprastas požymio įnagininkas, dėl kurio kartais darosi neaiškus ir visas sakinyje, pvz.: „ir šis paskutinysis vardų galūnėmis -as ir -a turi galūnę -an, o vardų galūnėmis -uo ir -is – -in, vardų galūne -e – -en, vardų galūne -us – -un“ (p. 62) arba: „Penktoji veiksmažodžių galūne -aw asmenuotė“ (p. 103). Šiais atvejais, be to neįprasto požymio įnagininko, sakinio prasmę aptemdo dar ir netinkama žodžių tvarka.

Nevienodų terminų vartojimo pavyzdžiais gali eiti tam tikrų nuosakų, absoliutinių konstrukcijų, dalyvių rūšių pavadinimai, plg. *liepiamoji nuosaka* (p. 79) ir *imperatyvas* (p. 84), *absoliutus naudininkas* (p. 82, 110) ir *absoliutinis naudininkas* (p. 109–110), *beasmeninis dalyvis* (p. 101) ir *beasmenis dalyvis* (t. p.). Tais atvejais, kai turima gerų lietuviškų atitikmenų, nėra reikalo vartoti tarptautinius terminus, juo labiau palikti neverstus žodžius, neturinčius terminologinio statuso (pvz. *scho-lija* „aiškinimas“, p. 80, 82, 83 ir kitur).

¹⁵ Iš pirmo žvilgsnio gali rodytis, kad šitaip išverstas sakinyje iš esmės niekuo nesiskiria nuo ankstesniojo. Tačiau taip nėra: sakant, kad a, e, i, u + n junginiai tariami „kaip garsai pro nosį“, tais junginiais reiškiami dvibalsiai suplakami su nosiniais garsais, o sakant, kad tie junginiai tariami kaip „perbrauktosios raidės“, konstatuojamas tik tais junginiais reiškiamų dvibalsių tarimo panašumas į „nosinėmis“ raidėmis žymimų balsių tarimo panašumą.

Nors vertime, kaip minėta, išlaikytos autentiškos lietuviškos lytys, bet pasikliauti vien tik jomis tyrinėtojiui negalima, nes nemažai jose yra ir įvairių korektūrinių netikslumų, pvz.: *Tō* (p. 64) – originale *Tō, érēlis* (p. 65) – *ērēlis, Giāra* (p. 70) – *Giāra, Māzojo* (p. 71) – *Māzojo, Mānies* (p. 73) – *Mānies, Iūntu* (p. 92) – *Iūntu 10., mēldziū* (p. 94) – *mēldziū* ir kt. Mokslo reikalui būtų labai pravertę įdėti į naująjį leidimą visų „Universito“ lietuviškųjų lyčių indeksą, nes J. Rozvadovskio sudarytasis dabar jau sunkiau prieinamas platesniems lingvistų sluoksniams, be to, turi ir tam tikrų trūkumų.

Baigiant reikia pagirti „Mokslo“ leidyklą už gražų „Universito“, tos pirmosios žinomos lietuvių kalbos gramatikos Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, išleidimą, o K. Eigminą – už jos parengimą, pareikalavusį daug nepaprastai kruopštaus ir įtempto darbo. Dabar ta didžiai reikšminga gramatika savo autentišku pavidalu bus prieinama visiems, kurie domisi ar tyrinėja senuosius lietuvių rašto paminklus.

J. Palionis

Philipp Ruhig. *Betrachtung der Litauischen Sprache, in ihrem Ursprunge, Wesen und Eigenschaften* (Königsberg 1745). – *Linguarum Minorum Documenta Historiographica*, Band 4, Hamburg: Helmut Buske Verlag, 1981, XXXVI – 88 p.

Tai naujas žymaus XVIII a. Rytų Prūsijos lietuvių filologo Pilypo Ruigio (1675–1749) „Lietuvių kalbos tyrinėjimo“ leidimas, išspausdintas Hamburge (VFR). Jį parengė Mюнsterio universiteto Slavų ir baltų seminaro direktorius prof. dr. Fridrichas Šolcas (Friedrich Scholz), o išleido Helmuto Buskės leidykla „Linguarum minorum documenta historiographica“ serijos 4 tome.

Naująjį leidimą sudaro gana platus parengėjo įvadas su pastabomis (p. V–XXXVI) ir kiek padidinto formato kserokopinis tekstas (p. 1–88). Įvade (Einleitung) iš pradžios patei-

kiami turimi duomenys apie P. Ruigio gyvenimą ir lituanistinę veiklą, apie „Tyrinėjimo“ pasirodymo aplinkybes, o paskui apibūdinama šio tyrinėjimo lingvistinė ir istorinė reikšmė. Pastabose (Anmerkungen) duodama biografinių ir bibliografinių žinių (paimtų daugiausia iš V. Biržiškos „Aleksandryno“ t. II) apie visą Ruigių šeimą, jos lietuvišką kilmę, be to, aiškinama pavardės etimologija ir interpretuojami įvairūs su „Tyrinėjimu“ susiję lingvistiniai ir istoriniai faktai.

F. Šolco nuomone, pavardė *Ruigys* esanti lietuviška, neatsiejama nuo žodžių *rugys* „Roggen“, *rūgys* „Brümbär“, „Griesgram“ arba *rūgis* „geronnene Milch“ ir turinti epentetinį *i*, paliudytą kuršininkuose (im Kurischen) ir iš jų patekusį į žemaičių tarmę. Vokiškoji jos forma galėjusi atsirasti liaudinės etimologijos būdu, sugretinus su vokiečių *ruhig* (p. XXII). Iš tų trijų bendrinių žodžių, matyt, daugiausia yra pagrindo sieti *Ruigio* pavardę su *rugys* „Roggen“.

Tiek įvadas, tiek prie jo pridėtos pastabos rodo, kad F. Šolcas yra gerai susipažinęs su naujausia lituanistine literatūra, pasirodžiusia mūsų respublikoje, kuria jis nuolatos remiasi. Pavyzdžiui, jam žinoma net ne per seniai gauta ir Lietuvos TSR respublikinėje bibliotekoje saugoma lotyniškojo P. Ruigio „Tyrinėjimo“ varianto fotokopija, o ką jau kalbėti apie stambesnius mūsų lingvistinius ir bibliografinius leidinius.

Įvade akcentuojamas nepaprastas P. Ruigio išvalgumas, jo sugebėjimas pastebėti ir blaiviai vertinti kalbos reiškinius (p. VII). Čia ypač atkreipiamas dėmesys į tai, kad „Tyrinėjimo“ autorius pirmasis suvokęs skirtingas lietuvių kalbos priegaides ne tik ilgąjį dvibalsį, bet ir ilgąjį balsį turinčiuose skiemenyse. Tai buvęs didelis žingsnis į priekį priegaidžių pagrindinės opozicijos pažinimo kryptimi (p. VII–VIII). Įvade taip pat pabrėžiama P. Ruigio samprotavimų apie deminutyvus, dalies kilmininką, leksinius ir morfologinius dialektizmus, sinonimus reikšmė deskriptyvinei lietuvių kalbos gramatikai (p. IX), be to, jo (nors ir ne visada taik-